Stjepan Markuš

Sclavo-Servstvo

Hamletski problem današnjice

Zagreb 1945

STJEPAN MARKUŠ

SCLAVO-SERVSTVO

Hamletski problem današnjice

ZAGREB 1945

TISKARA C. ALBRECHT (P. ACINGER), ZAGREB, RADIĆEVA ULICA 26

ANTI STARČEVIĆU

IN MEMORIAM

1896.—1946.

— Kad bi bilo svršeno, čim je izvršeno, bilo
bi brzo dovršeno.
Kad bi umorstvo moglo spriječiti posljedice:
uhvatiti uspjeh sa svršetkom.
Kad bi udarac bio sam po sebi sve:
kad bi se njime sve svršavalo ovdje! —
Ali tu, na toj prudini i pličini Vremena,
stavljamo na kocku budući život:
ako dajemo krvave upute, one se, naučavane,
vraćaju, da muče svoga začetnika:
jednakomjerna pravda nudi primjesu
od nas otrovana kaleža našim vlastitim
usnama. —

Macbeth.

— Al', gle! na Majci užas tvojoj leži;
Med nju i dušu stupi, što se bori, —
U slabom tijelu najjača je tlapnja:
Daj zbori s njome, Hamlet! —

Duh Oca Hamletova.

Starčevićev duh vapi za očišćenjem od historijskog kala, što no se oko njegova imena okupio, poguban mu kao snijet žitu, trujući kroz uho:

propagandom ideologije.

Okupljao se taj kal pola stoljeća oko Starčevićeve ličnosti.

No kulminacija infamnog blaćenja postignuta je u ovom posljednjem razdoblju*) realizacijom polustoljetnih težnja mrskog i drskog traženja uporišta u čistoći za ciljeve prljavštine, pod prokušanim geslom:

On oduševljava, pa neka oduševi — za nas!

Fašizacija Starčevićevih misli u ideologiji sljedbenikâ, provedena u djelo, okrunjena je strahom pred originalnim mislima njegovim:

Autoritativnost prisvojila je autoritet kao da je ona Autor.

Djela Ante Starčevića postala su u razdoblju tobožnje pobjede njegove nacionalne i socialne misli veća rijetkost i od samih ljevičarsko-materialističkih spisâ.**)

---

*) Pisano za vrijeme fašističko-nacional-socialističko-ustaške diktature. (1941—1945.).

**) Naknadno je izdan Starčević u »Izboru«, od stranke odobrenom, pročišćen od stranci nepoćudnih odlomakâ. To je izdavanje obavio dr. Blaž Jurišić, 1943.

Bilo je i to svakako kuražno: osjećalo se, da se nešto mora učiniti:

Da se stranka, koja Starčevića svojata kao utemeljitelja, svoju ideologiju proglašava njegovom, ne usuđuje pustiti njega samog do riječi, to je bilo preneugodno.

To u napomeni »o ovom izdanju« priznaje i sam izdavatelj:

»Današnje hrvatsko pokoljenje časti Starčevića naslovom Otca Domovine, a ne može doći uobće ni do kakve knjige, koja bi ga upoznala s njegovim stvaranjem. Zato se ovo izdanje nije moglo odgađati, premda sadašnje vrieme nije zgodno za ovakav posao«.

Zašto »sadašnje vrieme« nije zgodno za »ovakav posao«, to nam se ne kaže.

Ili možda ipak?

»Izostaviti pojedinu rieč ili rečenicu bilo s kakvih obzirâ značilo bi krivotvoriti Starčevića, te sam stoga radije sasvim izostavio ono, što nije bilo zgodno donieti u cielosti«.

Nije bilo »zgodno« donijeti tako cjelovitu ličnost, kao što je Starčević, u cijelosti!

Originalna*) djela Ante Starčevića ostala su pristupačna samo onima, koji su prisvojili monopol tumačenja njegovih misli u svoju korist: korist stranke.

Onima, koji su falsifikat Duha učinili izvorom probitakâ, pokušavši ga naturiti Narodu.

*

Prokletstvo odalečivanja Inteligencije iz narodne borbe postulatom pristajanja uz stranku daje vlast lažnoj eliti, što no »zbog sitnog dijela zla povlači sadržinu plemenite vrednote dolje do svoga vlastitoga sramotnog kala« — izazivajući nastupanje samoga Duha u punoj ratnoj opremi: u tako strašnu liku, da i sam Sin sumnja, je li to duh blagoslova ili zloduh, nosi li zrak neba ili zadah pakla: je li mu namjera zlobna ili ljupka. Javlja se u tako čudesnu liku: izašavši iz Groba nagrđuje Noć, da se mi, budale Prirode, tresemo razmišljajući o onome, što naša duša ne može dokučiti, bojeći se varke, u strahu, da bi se duh, koji je uzeo na sebe sliku i priliku Oca, nad Ponorom mogao pretvoriti u Neman, koja bi razumu otela Vlast i nas natjerala u ludilo na mjestu, koje samo po sebi izaziva misli očajanja i bez naročita razloga, od pogleda s te visine u dubinu uzburkana mora, što dolje huči.**)

Tu opasnost spoznaje Sin kao Sudbinu, koja zove.

U toj dužnosti osjeća najmanju žilicu tijela čvrstom kao tetive nemejskoga lava.

Opravdanje je doista logički »zgodno«:

»Izostavljao sam one članke, u kojima preteže polemika i napadaj na području bilo unutrašnje bilo vanjske politike...

Što se tiče vanjske politike, Starčević je prateći događaje izricao svoje stajalište često s oštrom kritikom. S promjenom prilikâ mienjale su se i njegove vanjske simpatije i antipatije. Osobito mi danas živimo brzo, a vremena Starčevićeva daleko su iza nas. Današnji će čitatelj lako sam prosuditi, gdje je u Starčevićevim ocjenama prilikâ naše vrieme donielo promjenu«.

Pita se, što će se uzeti kao kriterij, kao mjerilo vrednotâ, po kojemu je Starčević mijenjao svoje simpatije i antipatije, po kojemu će čitatelj prosuditi, kako bi Starčević mislio u današnjim prilikama.

Ako se ne priznaje idejna podloga njegovih misli kao absolutna, onda znači to odreći Starčevićevim riječima svaki dublji, simbolički: općevrijedni smisao, značilo bi materializirati duh: ostati samo kod historijskog, tadašnjeg: dogmatizirati Riječ Autora: oteti joj poetsku vezu s Duhom, koja jedina oslobađa od relativiteta mjesta i vremena.

*) Da to nisu originalna djela, jasno je već i po tome, što je u tom, od stranke izdanom, »Izboru« Starčevićev pravopis izmijenjen: zamijenjen: iznakažen — kao Don Quijoteu njegova Dulcinea — pa nam je kraj najbolje volje nemoguće rekonstruirati originalni njegov jezik: prinuždeni smo citirati ga u jeziku koji nije njegov, kako to priznaje i sâm izdavatelj:

»Mislio sam dati Starčevića u izvornom pravopisu, ali kad je donesena odluka (!) da se ima prilagoditi pravopisu, koji je sada propisan, treba da ovdje spomenem bar neke promjene u vezi s tim poslom.

Najkrupnije su ove tri:

1) Starčevićev ekavski e zamienjen je sa ie odnosno je.

2) Izostavljeno je slovo e ispred samoglasnog r.

3) Brisano je slovo h u genitivu množine«.

Starčevićev je dakle stil »u vezi s tim poslom« u pravopisu, kao i u potpunosti mislî, imao da se podvrgne cenzuri stranke: »imao se prilagoditi« onome, što je »sada propisano«, u svemu, u čemu »nije moderan«!

**) Djelo je protkano citatima iz Hamleta, i drugih nekih Shakespeareovih dramâ ,koji su, u stihovima i parafrastički, dani u vlastitom prijevodu.

Nezaustavljiv slijedi Hamlet tragove Duha.
Od Utvare izlazi sasvim izvan sebe:
Postaje mu jasno:
Ako ne osveti Oca, kojega je umorila Neman, sam će se Otac za nj pretvoriti u Neman!

*

Duh, što ga svojataju za sebe stranački pristaše autoritativizma, bježi pred njima, koji ne shvataju i ne prihvataju čisti Duh.
Odkriva se Sinu: Njemu govori.
A i njemu časovito izgleda kao onaj koji se ruga, koji baš njega vodi u propast:
Odviše općenit: neuhvatljiv, nekonkretan — sam po sebi — zloupotrebljiv u Riječi:
u materializaciji svojoj on sam zavodljiv.
Na toj dilemi, na tom paradoksu —traženju Snage Oca u tijelu — sazrijeva Sin.
Dialektičkom traženju ljudskoga glasa glas Duha ništa ne kaže.
Pogotovo ništa ne govori onima, koji bi ga htjeli zaustaviti na svojoj strani pomoću stranačkih pristašâ.*)

*

Zaustaviti Duh — historijski!
To mogu htjeti samo oni, za koje je Duh identičan sa zloduhom, što no ga u svima ljudskim, naročito političkim, odnosima kao sjena prati.
Po tome identificirajućem eksorciranju identificiraju se oni u stvari s dogmatičarima, kao svojom drugom krajnošću, koja niti samu genialnost ne trpi živu. Ona je priznaje tek mrtvu — kao svoju svojinu: čisto svoje »dobro«:

— Ta hulja gdje je? Da ga ja ulòvim,
Tad živu ići ne bi njemu bilo! —

Tako napadajući i mrzeći mephistophelski duh, ne opažaju znanošću nakljukani barbarski libertini da je i taj negativ genialnosti još uvijek, uz njezinu prisutnost, nadmoćan njihovoj ruci, što grabeći druga za nos, misli da već drži grozdove tuđe muke u svojoj vlasti.
Trgnuvši se iz međusobne borbe, kao iz mučnog sna, zgledavaju se omamljeni drugari — napivši se tuđeg duha — zapanjeno, s olovom u nogama, moraju priznati, da im je kroz podrumska vrata na bačvi »njihovoga« vina odjahao i pozitiv i negativ stvaralaštva — moraju priznati, da —

— to udar bje, sve udove potrése;

te svaki od njih: svaki pojedini ud te na parasitizmu temeljene »zajednice«, opet vapi za uznesenjem »Stolice« —

— ja padam — nek' se stolica iznèse!**)

koja jedina može da ih spase od njih samih.

*

*) Shall I strike at it with my partisan? (Hamlet, act I. scene 2.).
**) »Auerbachov podrum«. (Faust, I.).

Zaustaviti Duh — historijski!

Tu se matematičko-logički način mišljenja — ta izgubljena vjera u »čudesa« — mora nasukati:

Kada je izašao izvan njihova dosega, kada je opet čisti Duh, onda oni tek uviđaju, da se uzvišeni Duh životnog otpora ne da zaustaviti, da je neranjiv, kao uzduh, da su njihovi udarci po njemu tek zlobna mokerija (malicious mockery): smiješno uzaludni: savršeno budalasti: lakoumno netemeljiti: samovoljno kontradiktorni: klapom sapeti: nepristojno vjetreni:

ruše njih same.

*

To nisko »ognjište« s velikim kotlom nad vatrom, iz čije se pare dižu u »visinu« sablasni likovi: iz pjene, što je majmunica miješa, dok majmun s mladima sjedi grijući se do nje —

To bjesomučno bistvo vraštva u vrzinom kolu divljaštva: historijski čîni gadne popare bablje dane stvarnosti skidaju starost s duha, ako prođe kroz njih, ako popije napitak, što ga kroz duga ljeta tihi duh umjetno-znanstvene ustrpljivosti vari.

Bljutavi diskurs prosjačkih juha, lutrijaško-dobitnička »sreća« velike publike igračâ s velikom kuglom kotrlja se naprijed:

— Vijek vrteć' se prži:
sva šuplja u srži —

uz stalni krik Vrste:

Ja živ sam, drži!
Ti ne ćeš smjet'!
Moj dragi sine;
Ti moraš mrijet'!
Taj svijet je od gline,
Stvara krhotine.

uz koji njezin vitalitet pokapa individuelnost.

Htio bi da je pokopa.

Definitivno!

*

—: Premda među vještičjim spravama postoji i sito, Majmun ne smije da kaže niti samom mephistophelskom principu, da je tat!

Ne smije mu reći pravo ime!

Štaviše, on baš »Njega« prisiljava da sjedne na ispražnjenu »Stolicu«.

I sva se ta javna igra zbiva uz prisutnost genialnosti, koja je, stisnuta od općeg besmisla, potpuno zaokupljena Umjetnošću! — Slikom žene! —

Iluzijom Ne-Prisutnosti.

*

Dotle se mephistophelski »princip« rasteže na svojoj stolici: sigra se s mahaljkom kao žezlom: osjeća se kao kralj na trunu: tek što još nema Krunu.

A i tu mu njegove životinje uz veliku dreku, preskačući se međusobno, donose:

O imaj dobròtu,
U krvi i potu
Da kruna se slijepi!

Premda obratno žele, u svojoj nespretnosti razbijaju je na dva dijela, s kojima skaču naokolo:

Sad zbi se, sad tu je!
Zbor, vid naš se čuje:
Sluh rimom se krijepi!

tako, da je i samom mephistophelskom »principu« u gornjem položaju glava nesigurna sada — dok ti iskreni poete pjevaju u punom uzdanju u slučaj:

Je l' srećom se slùči,
il' našav' polúči,
to misli su tada!

*

Zbog previranja kotla »On« se odriče imena, ipak se ne odriče »hierarhije«!

Njegov je znak plemenštine u nepristojnoj gesti vitalnosti: »On« znade s vještičjim »principom« saobraćati.

Zato i dobiva od njega svaku uslugu: najstariji napitak kao intimno pravo krvnog srodstva ishlapljenog zloga duha.

I taj napitak trebalo bi da zadovolji genialnost: učini je slugom toga »Duha«, što no joj domahuje, da po svome vitalitetu pristupi u njegov »Krug«.*)

Da i ona počne stvarati po njihovom: lakrdijaškom receptu:

— Uz šaren sjaj jasnòće tek mrvíčak,
Uz bludnje mnoštvo istine plamíčak:
Napítak tako najbolji se slijepi,
Što čitav svijet osvjèžuje i krijepi. —**)

*

Trulež u Državi, koja se identificirala s Duhom, — plagiat Duha postavljen kao religija, znanstveno podkrijepljen činjenicama — izaziva nuždu neprirodne: nadprirodne borbe.

Dužnost je Hamletova da sluša, da izvrši, što je potrebno za smirenje Duha, koji zbog pogrješaka svoje vremenitosti neko vrijeme mora da pati u žaru vječne vatre do svoga vlastitog očišćenja, jer nije dospio da se izmiri sa zahtjevima Vječnosti.

Stoga traži pomoć Sina — koji jedini shvaća paradoks krivnje podmetnute psihičke kontradikcije: koji, po tom shvaćanju jedno s Ocem, spasavajući Njega oslobađa sebe.

Zato i jest ta borba toliko strastveno imperativna: tako lično-opća:

Kao guba obavila je gadna kora njegovo tijelo: nenadana sila otrova ukrutila njegovu laku, čistu krv.

To podlo umorstvo na najbolji je mogući način izvedeno, nečuveno neprirodno:

Sramotno je prevareno Uho carstva lažnim prikazom o njegovoj smrti:

*) »Vještičja kuhinja«. (Faust, I.).
**) »Predigra u kazalištu«. (Faust, I.).

Z m i j a, k o j a j e u j e l a Ž i v o t O c a, s a d a n o s i k r u n u n j e g o v u!

Brakolomni skvrnitelj ìzdajničkom darovitošću: bijednom zavodničkom duhovitošću postade g o s p o d a r D o m o v i n e!

Kraljevski ležaj Oca postade gnjusno leglo bluda i svirepog sladostrašća.

Tragičan: bez mjere mučan je položaj Sina:

Kako god zločinačku stvarnost treba uništiti, s r c e kod tog djela da ostane čisto:

M a t i p o š t e đ e n a!

*

Pozvan od P o l o n i j a k Materi, da se pravda zbog »drskosti« g l u m e pred »kraljem«, Hamlet je toliko uzbuđen, te mu je ustrpljivost skoro pri kraju.

Glavna borba tek dolazi:

borba sa samim sobom: s k r v n i m i n s t i n k t o m o s v e t e, koji on shvaća, tek mu ne prihvaća n a č i n:

— Sad sablasno je, gluho doba N o ć i,
Kad rake zjaju, ì sâm päkô kugu
U svijet taj sipa. V r u ć u k r v b i h p i o!
Uz grka djela, s kojih Dan, da vidi,
Uzdrhtao bi. — T i h o ! k M a j c i s a d a.
Izgùbit' nemoj narav, srce! Nikad
Nerόna duša ú te ušla grûdi!
Da krüt, ne protuprírodan da budem;
Ne čin, tek R i j e č da bodežem joj bude;
U tome hini, jeziče i ćudi: —
K o l ì k o g ò d ć e r i j e č m i d a j e g r d i,
N e k' n i k a d č i n o m d u h j e n e u t v r d i.

*

Hamlet nije »moderan« u smislu autoritativnih, diktatorski raspoloženih epigonâ.

Oštra r i j e č, oštra k r i t i k a, n e gušenje opozicije u krvi: — to je b i t n a značajka aristokratske demokratije:

z a k o n s k o svladavanje instinkata krvne osvete, — koji, razulareni, b e z u v j e t n o vode do stranačkog bjesnila: obračunavanja jednostrano, u pogrješkama protivnika opravdanih, stoga neiscrpnih, u svireposti nenadmašivih zločinâ —

o d r i c a n j e od namitanja gospodarom Kolektivu: izdizanja sebe iznad njega: podjarmljivanja — umaranja Izvora vlastitoga bivstva:

N i t' O r e s t e s n i t' O e d i p u s!

*

H a m l e t, premda kao i oni »odviše blizu Suncu«, a da bi mu duh bio naoblačen, sarkazmom n a d i l a z i granicu njihova rješenja.

Objavljuje imperativ N o v o g a Zavjeta: u n j e m u opet osvojenu Sve-Mogućnost vječnog Vraćanja: vječne Ženstvenosti — Izvora i Utoka l j u d s k e Muškosti: u n j e m u oslobođenje od okivanja dogmatične definitivnosti bilo koje vrste tiranije.

H a m l e t radije sam pada kao žrtveni v r e m e n i t i zalog zbiljske pobjede, nego da sebe namiće kao surogat rješenja ubistvom One, za čiji se spas bori.

Sve njegovo oklijevanje, sva p r i v i d n a pasivnost ima tek jedan cilj:

M a t i d a o p e t p o s t a n e M a t i!

*

To je pobjeda nad pobjedama: triumf Muškosti — u p r a š t a n j u!

N j o j ! — ali ne i »Njemu«:

— zavodniku Ženstva — koji, vrlo smišljeno, žaluje za Njime, no ujedno misli i na sebe uzimajući obudovjelu Kraljicu: vlast nad baštinom uz radost kod pogreba i tužaljke kod vjenčanja: dopušta »slobodu« svojih p r i s t a š â, sebi jednakih!

Nebo sucem, ostan pokajanja N j o j nek' kaznom bude.

— Ludòrije iz pamćenja izbrìsat', sve namjere što mladost ih predùze: osvetit' Oca samo ciljem posta n j e m u, koji shvaća starog K r t a, što odlično minira ispod zemlje. —

Š u t n j a je prva njegova dužnost: šutnja o Onome, kojega Ž e n a, njegova M a t i, kao B l u d n i c a, vlastitog Sina — kojemu »k ô S i n u o d v e ć t o p l o s u n c e s ï n u« — prepušta furijama psihičke raskidanosti: osjećajima nedoraslosti za preteški teret lične odgovornosti: l i č n o g i s p r a v l j a n j a p o s l j e d i c â o p ć e n i t e k r i v n j e: uspostavljanja Ravnovjesja pokolebanog zbog opće podvale Duhu, koji se nastoji odalečiti iz vremenitosti u t o b o ž n j u Vječnost — u praznu p r i v i d n o s t »Slave« — u »o n a j« svijet.

*

Zašto je kod njega, kojemu Mati u svojoj zavedenosti preporuča, neka odbaci n o ć n u boju, neka gleda »k a o p r i j a t e l j« na Domovinu: neka ne traži uvijek sa spuštenim trepavicama svoga plemenitog Oca u prahu: o p ć i je zakon da s v e š t o ž i v i m o r a u m r i j e t i prolazeći k r o z P r i r o d u u »V j e č n o s t«! —

— zašto je taj općeniti, u niskom smislu zajednički* zakon kod njega tako o s o b i t?!

To je po »Kraljevu« mišljenju b e z b o ž n a t v r d ò g l a v o s t, n e m ù ž e v n a b o l, što no pokazuje v o l j u n è p o k o r n u N e b u: m l i t a v o s r c e, n è r v o z n o u z b ù d l j i v u ć û d, n e o b r a z ò v a n o s h v a ć a n j e! —

Savršena perverzija Duha, historijski dano stvarno tolìko vjerna, opipljivo aktuelna u nenadkriljivom zahvatu poetske genialnosti.

Za njih je to tako općenito kao najvulgarnija stvar na svijetu: nešto što se mora izvršiti —

k a o d a j e u m o r s t v o D u h a i d e n t i č n o s a s m r ć u t i j e l a!

Pa zašto da si u svojoj preosjetljivoj oporbi uzimamo to k srcu? Fuj! — To je grijeh prema Nebu, grijeh prema mrtvima, grijeh prema Prirodi: odveć absurdno razumu!

Ta s j e n a općega zajedničkog mnijenja Hamletu je doista p r o s t a, njemu, koji ono, što je kod prostote prividnost, nosi u sebi kao zbilju:

---

* Thou know'st 'tis c o m m o n. — Ay, madam, it is c o m m o n. (Hamlet.)

u oku svoga duha on v i d i Oca, kojega prostota »vidi« u p o s l j e d i c a m a Umorstva: u n a r o č i t o m vrenju u Državi, u neranjivosti o s v e t n i č k o g a Duha —

— istom t u ona vidi da je to nešto v i š e nego fantazija, istom t u ona nazrijeva

l i k K r a l j a, k o j i b i j a š e i j e s t p i t a n j e t i h r a t o v a.

*

Strašne p o s l j e d i c e općenitog grijeha dovode do otrežnjenja: do s h v a ć a n j a nečuveno neprirodnog, s najvećom mogućom vještinom i lukavštinom izvedenog zločinstva.

Počima se osjećati K r i v n j a za K a z n u.

Uzima se na sebe o d g o v o r n o s t za probuđivanje zločinačkih nagonâ, koji su pod egidom — tim zmijskim štitom s likom Meduze, jednooke i jednozube Phorkyade-Gorgone, što no je s e b e proglasila Zeusom, misleći Duhu za uvijek izbiti iz ruku štit same sebe: učiniti ga d e f i n i t i v n o svojim: obrnuvši prirodni Red stvari upraviti ga sada protiv D u h a, da ona N j e g a kameni u svome »N o v o m Redu«: dogmatski doktrinarskom Plagiatu perverzije muškog i ženskog principa: demagoško-ideološkom solipsizmu: u t o t a l i t a r n o m i d e n t i t e t u s n j i m e; ekskluzivnim »principom« »Domovine«-D r ž a v e, falsifikatom »dobrobiti zajednice« kao najvišeg zakona — pod egidom fašističke, nacional-socialističke čuvarice državno imperialističkog O g n j i š t a*: po nastojanju da se oružje Duha plagiatom osvoji za ono čime se Duh služi kao štitom: po tome perversitetu, što no jamči poraz u dodiru s čistim Duhom: po tome pokušaju da se pomoću opće revolucioniranosti u ime »Reda« — tiranija se uvijek provodi u ime »r e d a«! — definitivno sruši živi Red Ravnovjesja: t o bi bio taj polifemni »N o v i Red«**): —

— za probuđivanje zločinačkih nagonâ, koji su, provalivši iz krila N o ć i, izašli na javu, n a s v i j e t l o, tjerajući od njega: d o m o v i n-

---

*) — *»Nama Nijemcima nije n i š t a s v e t i j e od d o m o v i n e. F a n a t i z a m n i j e b o l e s t, n e g o v r l i n a. Bez njega još nikada nije bilo v e l i k e pobjede... Čovjek, koji je uvjeren u svoje pravo i koji se za nj sasvim požrtvovno bori, uvijek je nepobjediv«.* —

Propagandista drsko brani bit plagiata: prisvajanje o r u ž j a Duha u borbi protiv Z a k o n a Duha!

»Svijet ne će propasti, nego će se samo preporoditi.« (!)

To bi im se htjelo: »preporoda« u smislu pobjede falsifikata: d e f i n i t i v n o s t i k a z n e, a ne u smislu obnove Originala: o d b a c i v a n j a k r i v n j e!

— *»Pobjedonosno završiti rat ,to je za nas isto kao i o t v o r i t i n j e m a č k o m n a r o d u v r a t a u s v i j e t. Kako su č e s t o u našoj p o v i j e s t i v r š e n i o v a k v i p o k u š a j i i k a k o s u r i j e t k o u s p j e l i! Ali n i k a d a još n i s u m o g u ć n o s t i b i l e t a k o p o v o l j n e kao d a n a s«.* —

Od Ž i d o v â nije nadmašeno s v o j a t a n j e O p ć e g a za v l a s t i t o, kao što s e r v i r a njihov mrzitelj i plagiator Dr. G o e b b e l s u tjedniku »*D a s R e i c h*«: Pouke rata. 1. XII. 1943.

**) Uzalud pokušava mytho-logični junker A l f r e d R o s e n b e r g, da u dvanaestom času »probudi savjest narodâ«, u prvom redu Anglosaksonacâ, neka se slože s Njemačkom protiv boljševizma, sada već »*za spas svih europskih naroda*«:

— *»Ako se stavimo na povjesno stanovište, onda je zbog toga opravdano mišljenje, da je n a c i o n a l s o c i j a l i z a m s a v j e s t s v i h n a r o d â, koja ih potiče, da se duhovno i politički suprotstave boljševizmu.«* —

— *»... njemački je narod duboko uvjeren, da pobjeda ne će biti izvojevana samo za vlastiti spas, nego i za s p a s s v i h d r u g i h e u r o p s k i h n a r o d a.«* —

(»*V ö l k i s c h e r B e o b a c h t e r*« od 3. IX. 1944.)

s k o g ognjišta nju samu: H e l e n u : ljepotu europske Kulture, što no, povrativši se, užasnuta bježi iz vlastitoga doma, u kojemu se zacarila jednoobrazna, monistički-autoritativna N e m a n: —

— Ne dòlikuje kćeri Zeusa prosti strah,
Dodìrnut' ne će laka ruka strave nju;
Al' u ž a s, što iz krila s t a r e N o ć i još
Od prapočétka ìzlazeć' mnogòlik gor',
Kô ùžaren se oblak diže s vatrena
Ždrijéla; i j u n á k a o n p o t r é s t ć e g r u d.*) —

(Goethe, Faust, II.)

*

I m i s m o j e v i d j e l i — taj grozoviti porod N o ć i: zločinačku jednoličnu dvoličnost bez-zakonja: Erinije pune bijesa i slijepe mržnje.

Na svijetlo su izašle, gdje bismo morali m i biti moćni, da, služeći ljepoti Helene sklonom Febu, razbijamo magle neznanja, što no zastiru jasniji razbor, pomažući njegovome sjaju da ukroti, da u spiljski mrak odagna Neman, koju je začaranost sjetilâ pustila na javu.

P o r a z j e t o I n t e l i g e n c i j e, sad je li v l a s t i t o m krivnjom ili krivnjom C j e l i n e: dekadentnim zatajivanjem sinovske vjernosti ili bludničkim odstupanjem od materinske ljubavi, to danas i n i j e toliko važno, koliko je odlučno, da je inteligencija zvana da sa svom h r a b r o š ć u istupi između užasa očajanja otrežnjele Majke i mogućnosti novoga pada njezina u bludništvo.

Ženskost vapi za o p r o š t e n j e m po Muškosti, koja njime — p r a š t a n j e m — postaje opet Muškost, očistivši s e b e od ljage zatajivanja: oslobodivši se podloženosti relativitetu mehaničkoga uzročno-posljedičnoga slijeda: isprike v l a s t i t o g a t u đ i m.

Ta n j e z i n i su vremeniti grijesi i rinuli Ženstvo u naručje bluda.

*

Hrvatska inteligencija, kroz desetljeća odgurnuta od prirodnoga prava poštenog i časnog rješavanja nacionalnog i socialnog pitanja, d a n a s i s t o m — nakon općenite katastrofe, nakon odmazde i ispaštavanja, može da dođe aktivno do izražaja, pozvana da se lati teške dužnosti ispravljanja fatalnih pogrješakâ konstantnog utjecaja domaćeg i stranog s c l a v o s e r v s t v a.

Do tog je »uvjerenja« njemački narod p r e k a s n o došao: do spoznaje da treba misliti i na druge, a ne s a m o na sebe: imati l j u d s k i plan borbe.

Ruski se boljševizam pokazao kao partner europske Obnove p o ž e l j n i j i : ideji Demokratije b l i ž i: Na temelju Revolucije on je, i nehotice, forsirao r e g e n e r a c i j u D e m o k r a t i j e.

Time se stavio silnim zamahom utopističkog idealizma u službu ž i v o t n i h ciljeva: rušeći dvojako profiterstvo na ljudskosti: socialno i nacionalno profiterstvo.

*) Engleska je r i s k i r a l a da komunizam odigra ulogu Fortinbrasa — u tome je njezina hamletska veličina — ali ona n i j e pala u borbi s Claudijem: n i j e otrovana otrovom, što no je n j e z i n i m mačem oborio »Njega«, koji je taj svoj o t r o v pružao kao okrepljujući napitak, kao sveiscjeljujući škapular, svima, trujući njime d o m o v i n s k e osjećaje: individualnu organsku svijest.

Engleska je ostala z d r a v a od ideoloških pokreta, koji su, kao baština francuske revolucije, Kontinenat zahvatili, bacili u grčeve internacionalizma i ultranacionalizma.

Engleska je ostala s l o b o d n a od realne bilanse nacionalnog i socialnog romantizma Revolucije.

Očišćenje i posvećenje domaćeg Ognjišta, kulturno razrješenje elementarnog uzročno-posljedičnog slijeda događaja, može jedino ona da provede: da uvede Narod — koji se tako junački borio, svojom divljenja vrijednom borbom stekao puno pravo na svu pomoć intelektualne elite, koja je dužna da uz cijenu ekskluzivnih interesâ čuva taj neprocjenjivi kapital: — da uvede svoj Narod u obećanu zemlju političke i socialne slobode: Domovinu, kako ju je iz daleka gledao Ante Starčević: —

*

— Pisac pita, kakovo smo stajalište zauzeli naprama pučanstvu, koje se u Hrvatskoj izdaje za srpsko. Mi smo naprama njemu zauzeli sasvim isto stajalište, koje i naprama bilo kojemu drugomu pučanstvu.

Dok narod bez razlike imena i vjere strada i gladuje, a tuđinac njegovim novcem trpa svoje žepe;... dotle slavosrbi jedne i druge vjere, izdavajuć se za prijatelje sloge Hrvata i Srba, ne pitaju zastupnike, da li su za obstojeće stanje ili će raditi da se ono popravi, nego ih pitaju, da li se zovu ovako ili onako.

I puk pazi na ovo, a ne na ono. Dobro; ali onda zašto se tuži na svoju nesreću, koju si sam pripravlja i ne će da ju ukloni, nego ju učvršćuje? Narod je i do sada kod izborâ i drugdje mnogo pazio na te nazive i na druge ništetne, a često i smiješne sitnarije.

Pa je narod tim postupanjem to većma propadao, i mi ne vjerujemo, da je gladnu i na studeni n. pr. Srbu drugačije nego n. pr. Hrvatu. A tim postupanjem našeg naroda koriste se samo tuđinci i nekoje domaće mješine.

Narod, samo ako hoće, može se osvijestiti, pa pravim putem udariti. Ako razluči bitne stvari od malenkosti; ako razabere ljude, koji rade o dobru općenitu, od ljudi, koji rade za se i za tuđinca, pak ako se uhvati muževa napredka, zvali se oni Tibetanci, Irokezi ili drukčije — on će svoje stanje popraviti. Ne čini li tako, on će samo to većma propadati, pa će mu se pametni ljudi i tuđinci samo smijati, ako se bude tužio.

Mi pazimo samo na stvari općenite slobode i sreće, i na ljude koji su za nje ili proti njima, a za pojedina imena, makar kakova, ne marimo. Zato makar se svi proglasili za Hotentote ili nas se svaki zvao posebnim imenom, samo da budemo svi slobodni i srećni!

Ne pojedina pučanstva ili imena, bilo kakova; ne pojedini kraj, makar koji, nego ukupni stanovnici kraljevine Hrvatske imaju i mogu steći državna prava. To bi morali znati i slijediti svi, kojima je do pravog uspjeha. —)*

*

Domovina, kako ju je iz daleka gledao Ante Starčević, nije zemlja koju treba oteti drugim narodima, nije zemlja iz koje treba istjerati, istrijebiti druge narode, već je to domaće naše tlo, onaj očišćeni ognja žar, koji treba da vlastitom narodu bude izvor Slobode u poštivanju Zakona kao gospodara.

---

*) *»Slovenci i Srbi«.*

Nije to starozavjetna »obećana zemlja« fanatizma, što no je kadar uništiti humanitet i s njime pravo na slobodu vlastitog ognjišta.

Nije to »Ognjište« absolutna mjera vrijednosti, od koje nema »ništa svetije«, već relativno uporište obrane vlastitih pravâ.

Ne Država »iznad svega«, već Država u službi sviju.

Ognjište koje oslobađa, ne Ognjište koje zarobljuje.

*

U pozitivnom obliku dvosjeklosti Ognjište Ante Starčevića ne može da bude pokriće negativne strane njegove, koja se daje kao služavka u najam strane Sile, što no nadire na tuđa prava, na prava tuđih ognjištâ, kao na svoj »životni prostor«.

U miješanju načela Prirode s načelom Duha jest perverzija falsifikata: u dialektičko-sofističkom unificiranju potmula podvala psihičke laži.

Sljedbenici ne shvaćaju da Starčević nije bio u opoziciji kao strančar, već kao zastupnik zbiljskih interesâ Cjeline.

Zato im se dogodilo ono, što se strančarima uvijek događa, jer nasjedaju jednostranom pogledu na Život i Svijet: oni su, došavši na vlast, izbačeni — kao vrednota — od samih prilikâ.

Njihov je interes povezan s negativnim: njihov ih interes sam ruši.

Oni moraju raditi protiv principa, koji ih je dizao, dok su radili zanj.

Razočarani u onima, nad kojima vladaju, bit će i u samima sebi, ako imaju snage i smjelosti, da priznaju, da iskreno osjete: izazivaju razočaranje, čim popusti čar, koji je njima pridavao tuđe.

Tako se cijepajući proždire autoritativizam svoju vlastitu djecu.

Zato on ide tako dosljedno k definitivnom cilju: zadovoljenja sviju svojih na račun sviju drugih.

Time misli spriječiti ono što je, u slučaju neuspjeha, uvijek ista sudbina sljedbeničkih plagiatorâ:

od vremena do vremena nazrijevaju stranački pristaše u ljubljenom, obožavanom »vođi« magareću glavu, ma da se ona tako brižno krije ispod njihove »lavlje« kože.

Od vremena do vremena vidi se i ona druga strana.

*

Jeđnostranost je slabost u nuždi akcije: čini masovnim: pasivnim.

U jednostranosti pogleda razlog zatajivanja europske intelektualnosti: u ekskluzivnosti interesâ uzrok dekadentnog pesimizma njezina.

Zato je inteligencija: čista, lično prožeta Inteligencija, jednako udaljena od perifernih krajnosti, što ih svojom snagom, poduprta samim njihovim protivštinama drži na okupu, spasavajući sebe i Svijet od rasula kao ljudski izraz totalitetnog principa: rezultat najjače, najživlje borbe u shvatanju: ulaženju u Život: prihvatanju vječnih: individualnih načelâ — Inteligencija je zvana da sistemu parasitizma stane čvrstom nogom hrabrosti na vrat, jer ona sama, u koliko jest što

joj ime kazuje, nikada nije parasitirala: po tome postala i ostala ono što jest: — Inteligencija.

*

Mnogi naši intelektualci odriču Starčeviću, a da ne mogu kazati po čemu, misaonu snagu.

I onda kad ga hvale, očito sebe smatraju pametnijima, jer, premda ga hvale, ipak ga ne slijede: ne slijede u načelnim, temeljno-životnim pitanjima: korigiraju sobom, smatrajući ga nedostatno »praktičnim«.

Riječima za — djelom protiv.

U tome konsekventni:

Čine, hvaleći njega, ono što je on kudio —

ti »praktičari«!

*

To se jasno razabire iz rečenice, što je tako olako nabacuje Dr. Blaž Jurišić, kao da ona nije od fundamentalne važnosti po sam Duh Ante Starčevića, kao Oca Domovine, i njihov odnos prema njemu: —

— *Suvremeno načelo vodstva i autoritativnog sustava ne bi bilo u skladu s njegovim ukusom, on u tom smislu nije moderan.* —

Po čemu je Starčević na njihovoj strani, kad »*u tom smislu nije moderan*«, da bi plagiatora smatrao pravovlasnim baštinikom Autora?!

S floskulom o »modernosti« i »suvremenosti« misle da je stvar riješena, baš kao da je autoritativizam i totalitaristički imperializam nešto novo: kao da nije ono isto, samo malo drugačije :po načinu provedbe tisuć puta poganije od onoga, što Starčević za čitava života sustavno svom žestinom čestita temperamenta napada, gdje god mu se prikaže.

*

Oni se usudiše citirati originalno oduravanje same pomisli na takav »moderni« nazor na Svijet:

— *Najstrašnije su vam rieči, da ćete mene sliediti.*

Ako trebate gončina, tražite si ga drugdje: ja niti koga vodim niti gonim. To je glavna nesreća Hrvatâ, da se drže ljudi, a ne načela, programa. Stoga je ovaj narod tako često izdan i prevaren, i vazda mu stvari drugačije izpadaju nego li je on očekivao.

Gončin će vas tim većma prezirati, čime mu se većma podate. Nas će jedan za drugim u zemlju, a program, kako i narod, ima živjeti. Ja ne držim ni izdaleka do mojih nazora koliko vi, nego razmišljavam kako mogu, pa kažem iskreno kako mogu. Tako treba da svi radimo. Kad se mnienja prokrešu i izbistre: držimo se onoga, koje ih je najbolje i najpogodnije po sav narod. Tako ću biti ja s vami kao i vi sa mnom: svi ćemo biti jedinac za dobro domovine. Držite se i u tome: »non quis sed quid«.

*

To, što se stranka tu usudila, je sablasno spiritiziranje: potpuno citiranje Duha!

Elektricitet udarca omamljuje: poražava.

Temeljni je smjer Starčevićeva djelovanja za njih ubitačan, no mlohavost ne osjeća munjine: oni to bez daljnjega stavljaju u »Izbor«, opetuju i naglašavaju u »Pogovoru«, pa nikomu ništa, a k tomu još i to: —

— Tko pozna Austriju, taj bi morao poznati i slavosrbe, stvorenja koja se mogu za nju zauzeti.

Tko pozna slavosrbe, taj bi morao poznati i Austriju, vladu za koju oni mogu stajati.

Slavosrbi su smeće naroda, vrsta ljudi koji se prodavaju svakomu tko i po što ih hoće, a svakomu kupcu daju Hrvatsku u nametak; vrsta ljudi, koje će svatko, ako se ne da više, kupiti i za zdjelu krumpira; ljudi, koje imati svatko bi se stidio osim Austrije i drugih hrđavih vladâ; ljudi kojih najvrsniji možda bi dobili od prave vlade da čiste lule; ljudi, koji su po svojoj sužanjskoj naravi proti svemu što je dobro, slavno, veličanstveno; koji su se kao zakleli narod hrvatski zbrisati s lica zemlje, ter o tome i rade. To su slavosrbi, to snaga Austrije — u Hrvatskoj. —

*

Očito je:
uzdižući Starčevića ti mu intelektualci priznaju u svojoj intimnoj svijesti tek čistoću značaja.

Priznaju, i nehotice, ono što njima fali, ne sluteći da je njihova »misaona snaga« moderno en-kyklo-pedično, činjenički-dogmatično: znanstveno sclavoservstvo: isprazni intelektualno-racionalistički verbalizam, frazerstvo izvanjskog uzimanja velikoga, jedinstvenoga, cjelovitoga kao dijela vlastite intelektualnosti, koja je — naravno! — sveobuhvatnija, svestranija od nedjeljive cjeline harmonične etičke ličnosti kreativnog karaktera po samom sebi stvaranog Individualiteta.

Oni — ma da na sve »spremni« — nisu u kontradikciji, jer su doktrinarski monisti.

Time dokazuju svoju misaonost: dokidanjem paradoksa, srži misaone snage čovjeka.

Oni ne slute, da razlučivanje karaktera od misaonosti, kad je riječ o pravom karakteru: o hrabrom Čovjeku, kakav je Starčević bio, dokazuje pomanjkanje: odsutnost mislî te izgubljene, nesazrele, zahirele: od preranog dodira s političkom i socialnom stvarnošću korumpirane, izmoždene, uprljane, isprazno-naduvene intelektualnosti, koja svoje malo kiti s tuđim velikim, da ipak svoje malo drži većim od velikog, čijim se mislima kao haljinama kiti, čijim se značajem i značenjem kao štitom štiti.

Ta je intelektualnost na klizavu putu, da postane ono, protiv čega se »bori«, da učvrsti ono, što »ruši«, primajući duh kaste, cijepajući se u nadridualizam identičnih krajnosti: sclavoservskog »konservativizma« i sclavoservskog »liberalizma« — već prema tome, je li joj interes u čuvanju postojećeg »Reda« ili u ostvarivanju »Novog Poredka« — raspada se: paralizira međusobno.

Ta prazna i isprazna intelektualnost gleda na karakter kao na danu stvarnost: ne priznaje mu — što ona nema — ličnu vrijednost stečene jedinstvenosti, ustrajno osvajane harmonične cjelovitosti: ne priznaje Hrabrost.

Njezin kompromis, kompromis te lažne prožetosti: parasitizma na prožetosti životnih suprotnosti, jest izdaja intelektualizma: — sclavoservstvo.

A sclavoservstvo mrzi hrabrost:
ostajanje uz Istinu — opću, absolutnu, psihički-životnu istinitost — i onda, kad se time izaziva otpor najbližih: kidanjem iluzijâ: kršenjem interesâ.

Sclavoservstvo mrzi hrabrost.

Uvijek će joj ono predbacivati slabost — nemoć individualne patologije u borbi s robustnošću demagogije nošene zamahom organizacije:

predbacivat će joj isto od čega ono kao »Snaga« živi.

Ideološki plagiat osjeća intimnu potrebu, da vlastiti idejni Original nazove slabim.

Naravno: istom »On« ga čini »jakim« svojim realnim »uspjehom«, kojim umara njegovu individualnu čistoću.

Plagiator cijeni plodove genialnosti tek — u sebi!

*

Zato, što se obazire na parasitske porive — koji traže uvijek isto »čudo«: da se kamenje za njih pretvara u kruh: da se tuđa muka pretvara u njihovu korist: bez vlastitoga napora kruh i zabavu! — zato, što se obazire na taj uvjet svojih »velikih« uspjehâ, a ne na Zakon Života, demagogija nikada nije ništa veliko stvorila.

Ti »jaki« intelektualci nužno postaju dogmatičari, baš najviše onda, kad se tobože bore protiv dogmatizma, nužno postaju birokrate, baš najviše onda, kad misle da će likvidirati birokratizam.

Zbog toga i jest njihovo »shvatanje« i »prihvatanje« velikih duhova tako sitno:

njihovo preuzimanje velikih misli u svojoj biti — krađa.

Nužno ostaju parasite, kad su uvjereni da su sasvim likvidirali parasitizam.

Pripremivši razulariyanje instinkata: intelektualno odgovorni za počinjena zvjerstva — oni se izvlače iz odgovornosti, peru ruke:

oni su »uopće protiv rata«, »protiv klanja«.

Taj, najkukavniji, oblik kapitulacije uvelike je svojstven današnjem intelektualstvu.

Oni su »protiv nepravde«, a participiraju na njoj: žive od nje:

oni, što ništa nisu, po njoj su tek »postali« Nešto! — ti sclavoservi!

Nakon žetve zamućivanja idejnosti, na čijoj su sjetvi marno sudjelovali: kao korov se razbujali i razsjemenili, oni su za potpunu čistoću u realnosti:

Praštajući sebi sve oni ne mogu drugima ništa da oprostę:

oni ne mogu pristati ni uz koga, »jer svagdje ima nepravde«! — ti sclavoservi!

Idealisti od nužde, po golom instinktu samoobrane: zastiranja dioništva na Umorstvu — ti sclavoservi!

Zapisat' treba da ih ima, koji se mogu smješkat' i smješkat', a ipak biti hulje. I mirno spavat', a ipak biti hulje. Opravdavat' sve nitkòvluke tuđim manama: mirne savjesti biti što jesu — sclavoservi!

U Hrvatskoj barem jamačno jest tako.

Zapisat' treba...!

*

Njihovo je preuzimanje velikih mislî u biti krađa.

Zato je kod tih sljedbeničkih intelektualaca, upravo kod njih, tako česta mržnja iz konkurentstva: zbog monopola na distinkciju principa dobra i zla kao vlastiti, ne tuđi izvor probitakâ.

Ta je tendenciozna: dogmatična »distinkcija« razlog cijepanja stranačkog pripadništva, mržnje, pa i krvavog razračunavanja među bivšim drugovima.

Pa kako ne bi bila razlog mržnje na zajedničku im suprotnost!

Monistički »princip«: — taj dvosjeklo jednolični falsifikat Životnoga: falsifikat Zeusa i falsifikat Prometeja: falsifikat Muškosti i falsifikat Ženstva: životinjski vitalitet instinkta: zaštitna prednost Nature: preferiranje vlastitoga — izdignut kao vrhovni zakon ljudskoga, iskonski mrzi dualistički princip Inteligencije: psihičku distinkciju: selekciju preferiranja najboljega: razvojni uvjet Kulture.

Sofističko-mehanistička znanstvenost, uzdignuta do »nazora na Svijet«, autoritativno i totalitarno mrzi sokratsku poetsku misaonost individualne veze s Totalitetom — od koje živi:

mrzi Autorstvo.

*

Potmula mržnja plagiatora na Autora osjeća se kroz čitav razvoj čovječanstva, osjeća se manje-više uvijek kod sljedbenikâ jakih duhova: osjeća se i kod sljedbe Ante Starčevića.

To je naročita vrsta mržnje: ona se sakriva iza »ljubavi« onih, koji — prema Sokratovim riječima — »ljube mladež kao vukovi ovce«, sakriva se iza pohvale: ne ispovijeda se otvoreno.

Ona vrlo smišljeno: izdajničkom darovitošću: bijednom zavodničkom »duhovitošću«: samoj sebi potajno — ubija Autora:

Vječnost stvaralačke lično etičke općevrijednosti pretvara u Slavu ideološki tendencioznog: jednostrano stranačkog morala.

Pretvara ono što Život daje: ono na što je sama izgubila pravo, u ono što ona daje, kao »realnu« nadoknadu izgubljene životnosti: historijsku sjenu materializovane Biti:

moral svoga Interesa!

Slaveći onoga, koga žrtvuje, živi od mrvicâ raskidane Vječnosti: »štujući« Dioniza-Raspetoga — od kidanja njegova »živi« sužanjska pasmina.

Tvrdi: da je On to htio!

Iz toga si »stvara« Religiju!

*

— Gospodstvo uzdrža kroz vjekove svoju, kako vidimo, mitologičnu ćud, koja izgubi mitologičnu naravu, te postade istinom poviesti i života. Toliko udaraca, toliko nesreća, toliko opomena, to sve ostade bez uspjeha. —

Kao da čujemo Goethea, gdje se tuži:

— Šta savjet! Ljud'ma ikad je l' pomògô?
Riječ pametna o tvrdo uho bije.
Kolìko put i čin sam sebe grdi strogo,
Puk sàmovoljan osta kô i prije. —

Romantična iluzija Kolektiva: sljepoća naivnosti, što no uči tek na vlastitoj nesreći, daje mogućnost sužanjskoj pasmini, uvijek novu mogućnost, da sprječava pobjedu Individualiteta unutar Kolektiva: —

— *Aristotelovoj politiki služi temeljem načelo, koje kaže, da ima ljudi od narave sužanja.*

Na to se razcvili plemeniti Rousseau i udari na Aristotela, kao da je Aristotel pomiešao pojme, uzroke i učine. Ljudi su, kaže Rousseau, od narave svi jednaki. Da bude Rousseau poznao slavosrbe, on bi bez dvojbe pristao uz Aristotela. U istinu, sužanjstvo ponižuje čovjeka, ubija mu najplemenitije vlastitosti, čini ga skotom. Ali tomu zlu ne može se nikako priučiti narava ljudska. Pravi čovjek podnosi sužanjstvo dok mora nu dok mu se pruži prilika, on je proti njemu, za slobodu. Trebamo li mi Hrvati dokaz za razliku među sužnjem i među čovjekom sužanjske narave? Za imati taj dokaz, pogledajmo makar samo sabor god. 1861.

Homer označi naravu sužanjsku kadno reče, da je sužnjem Bog uzeo polovicu uma.

Tko promisli, da graničari ne znadu za drugo osim za školu sužanjstva, a da je slavosrbâ prošlo kroz mnoge i velike škole, pa primjeri govore i ponašanje graničarâ s govori i ponašanjem slavosrbâ , taj će morati u graničarih priznati muže bistra uma i plemenita srca, a u slavosrbih stvorenja sasvim protivne narave. Ovo je sužanjska pasmina, ono su sužnji. Tu, kako i u svemu drugomu poslovanju opaziti je, da je Bog uzeo slavosrbom ne polovicu nego kojemu najmanje barem devet desetina uma. —

Starčević bi se jamačno složio i sa Shakespeareom, koji Hamletovim ustima Polonia naziva »kapitalnim teletom«.

Doista, ako igda, danas se obistinjuju proročanske riječi:

— *Hrvati, koji još ne znadu, doista ćute i budu ćutiti, što znamenuje povjeriti čast i sreću naroda u šake ljudi sužanjske pasmine.* —

*

Zaštićeni prividnošću, podupiranom znanstvenim pogledom na Svijet — koji zbog toga proglašavaju religijom — od uglavljivanja Umorstva, gone vidovitu individualnost na orestovski zločin ili u hamletsko ludilo, e da bi po njezinom grijehu: po njezinoj slabosti došli »Oni« na mjesto Umorenoga, kao postulat stranački-općega, što no poput njih mrzi individualnu slobodu zakonski-općega: slobodu lične odgovornosti: zahtijeva slobodu od slobode, koju jamče »Oni« —

Oni, koji sve poduzimaju, ne bi li uspjeli u glavnoj svojoj, odsudnoj namjeri: da genialnost vrate u patologiju:

uvjetu oduzmu mogućnost realizacije:

dokinu svu Budućnost živeći od prisvojene Prošlosti:

otruju Sadašnjost skamenivši Život u Dogmu.

Kada bi im to uspjelo, onda bi doista bili na cilju svojih željâ — definitivno sigurni.

Odatle zagrižena i zagrižljiva fanatičnost pokušavanja — uvijek iznova.

*

Dolazimo do čudnih rezultata:
zbog čega Hrista Bogom priznajemo, to ne prihvaćamo, dok ono u ime čega su Ga Židovi raspeli: zbog čega njih, Židove, mrzimo i gonimo: to sami prihvaćamo: stvarno ispovijedamo: princip ekskluzivne odabranosti: apriorističkog preferiranja vlastitoga, protiv životnog odabiranja najboljega.

Dolazimo do čudnih rezultata:

Voljene su slabosti jakih duhova, ne snaga njihova.

*

Upravo je tako i kod Ante Starčevića:

Kod njega je voljeno i isticano ono, što je najslabije: zaljubljenost u Hrvatstvo i državopravno stanovište.

Ta kontradiktornost Starčevićeva karaktera prihvaćena je, izdignuta od sljedbe daleko više, nego ono zbilja veliko, neprolazno snažno: njegovo opozicionerstvo: široko ljudsko upiranje o životno protiv presizanja historijskoga.

To kod Starčevića nije voljeno.

To je tek tolerirano: uzimano kao uporište vlastite lažnosti: vlastitoga canta.

*

Upravo tako, tek u širem i dubljem smislu, imao bi Nietzsche poslužiti »magarećim«,*) kao u »Snu ljetnje Noći« revajućim lavovima i lafovima fašizma i nacionalsocializma, intelektualnim prirepnicima — koji svakako vole glumiti tirana nego Pyrama, što no se iz ljubavi ubija, jer »zapravo imadu najbolji genije za tu ulogu, u kojoj se mora sve slupati i satrti«: te magareće glave drže sasvim »ozbiljno«, da imadu heraklovsku naturu: da su zvani praviti Red — Nietzsche bi imao da tim svojim žurnalnim oglasnicima posluži u časovima zatajivanja Sile, kojoj su oni u elanu svojih uspona sve ljudske vrednote podvalili, a sad su joj i sami podvaljeni, nakon što su povaljeni: taman Nietzsche imao bi da im dade podlogu iskrenosti i čvrstoće: psihičko uporište za njihovu materialnu »istinu«, koja se počela opasno ljuljati.

Bez realnog uspjeha osjećaju i sami da su ništa. Zato: za svaki slučaj, traže posljednje utočište — u genialnosti!

No tu počima njihova »romantična iluzija«; — totalitarna kukavština.

To je već kukanje i kukuvijanje:

Nietzsche bi imao da se prilagodi ideološkom »pravopisu« nacionalsocializma, kao što se Starčević »imao da prilagodi« žurnalnom pravopisu ustašstva.

Svakako za Nietzschea velika Slava, što ga jedan Mussolini s priznanjem spominje!

*

*) Mussolini u dialektu ima prizvuk magarca.

U govoru poslije zatočenja na Gran Sasso d' Italia, 18. IX. 1943. rekao je Mussolini — taj imitator Cezarove veličine, koji se združio s Teutoncima, da uskrisi Imperij; ostao im vjeran: taj »veliki kamen«, što no je kroz 20 godina tiskao Italiju, pretvorivši je u grobnicu Slobode — da je dobio od svoga »*spasitelja*« »*a i*« obrnutog S. i A.-a firera na dar »*a i divno izdanje Nietzscheovih djelâ*«.

Samo zbog te blasfemičnosti Mussolini je sudbinski zaslužio svoj strašni svršetak.

Na granici te elitne lažnosti i upiranja religiozno-socialne opće lažnosti o Hrista, Nietzsche prividno ide protiv principa Oca, dok uistinu niti jedan čovjek poslije Hrista nije s toliko snage i strasti istupio protiv falsifikata principa Oca — protiv istih plagiatorskih korisnikâ na Duhu, koji i njega svojataju kao uporište lažnosti — nastupio za povezivanje materinskog s očinskim po sinovskom.

Nietzsche se bori protiv mogućnosti parasitiranja na Duhu, naročito u koliko tu mogućnost pruža sama genialnost svojim iluzionizmom: u koliko je donkihotska.

Borba je Nietzschea, kao svakog genialnog čovjeka, paradoksna.

Na prvi pogled izgleda kontradiktorna.

I tu diabolični Pervertor: korisnik na prividnosti, perverzijom Ženstva nastoji da Muškost pervertira: dobije sebi za slugu, pomoću perverzije po njemu podržavane perverzijom Muškosti.

U kolu bludnje Diabolos nastoji Muškost izvrnuti u vlastitu svoju kontradiktornost:

Umorstvo jest u tome:

poetski iluzionizam, bit genialnosti, u znanstveno-ideološkoj perverziji svojoj: dogmatiziran, postaje uporište parasitizma na Duhu.

Umorstvo je u vršenju perverzije, u svijesnom upiranju o mogućnost, koja je uvijek ista:

u svijesnom sprječavanju Izmirenja.

Isto, što se dogodilo u historijskom razvoju Hristovoj genialnosti, mora se dogoditi svakomu genialnom duhu, pa je i Nietzscheova filosofija kao i Hristova religija i Homerova poezija doživjela isto umorstvo plagiata: dogme, te sjene Duha po materiji: te kontradikcije materializacije psihičkih paradoksâ: te gadne kore, koja je ukrutila čistu laku krv kraljevskoga Duha.

*

Bitna je značajka genialnosti, da sebe baca svim bistvom na vagu za Osvetu Duha u savremenosti.

Zbog toga neminovna tragičnost genialnosti u takvoj realnosti:

Tragedija najjači izraz poetskog Duha: pobjeda njegova uz svaku cijenu.

I bez naročite namjere donosi sam tok historijskog razvoja umaranje Duha sa sobom.

Izaći iz toga istočnoga općeg grijeha može se samo lično: osvajanjem samobitne Individuelnosti.

I tu je Nietzsche bliz Hristu: u tome najvažnijem momentu: izlaženju u »zabranjeno« težnji za »nemogućim«:

u bezuvjetnom prihvatanju životnog Imperativa sudbinske Nužde kao svoje Volje — toj bitnoj sadržini genialnosti.

On sobom objavljuje: potvrđuje Duh Oca.

*

Isti kanibalski i kalibanski mentalitet, koji ga je natjerao do ludila, sada se plodovima njegova bezuvjetnog posluha Duhu želi okoristiti, njegovu žrtvu vremenitosti pretvoriti u opravdanje i sadržaj svoje vremenite moći: praznu utrobu Nemani ispuniti njegovim Duhom: pro-

ždrijevši nastoji ga asimilirati sebi, a da bi to ipak ostao On: pretvoren u slugu perversiteta.

Njegovu mržnju na princip zla, koji jest u samoj perverziji, njegovu osvetničku hamletsku borbu protiv Ubojice upotrijebiti isto onako, kako je protiv njega upotrijebljena borba Oca njegova.

Izjednačiti sudbinu Sina sa sudbinom Oca:

Po tome ga proglasiti Bogom:

osvetnički žar njegove mržnje upotrijebiti za učvršćenje onoga što on mrzi:

otrovati Njega na isti način kao Oca —

to je od prapočetka ljudske kulture uporno nastojanje onih, protiv kojih upravljena borba Duha i jest stvaranje Kulture.

*

Mržnja na princip zla samo kada je individualna, obara se na zlo kao zlo za općenitost, a ne bori se za monopol koristonosnosti interesnih probitaka, koje nosi princip zla vlastitomu protiv tuđeg.

Taj — psihički — relativizam ne može prihvatiti niti jedan jaki duh, baš zato što jest Duh.

To prenošenje tendencioznog na absolutno: identificiranje dualističkog jest bit umorstva Očinstva —

egocentrično ispražnjavanje duše od Duha: svagdje ista najintimnija potreba degradiranja genialnosti.

*

To je kamen kušnje hrabrosti. Tu snaga individualnog, cjelovito ličnog karaktera, kakav je naš Starčević bio.

On je doista bio »Ličan«.

Ali ne osjećajno ličan, već umstveno ličan.

I po tome: po ličnosti naziranja Starčević nije pokretač masovnih instinkata.

To su, u njegovo ime, izvršili oni, koji identificiraju lično i kolektivno, koji misle da se čitav narod može pretvoriti u jednu ličnost: tako »stvaraju« jednoličnost mase: bezličnu autoritativnu Državu, ideološki temeljenu na duhu kaste, s neminovnim totalitarnim repom tendenciozne literature i programatske »umjetnosti«.

Masu pristašâ stranka proglašava »Narodom« i pridaje joj atribute, koji se niti narodu, kada doista narod jest, ne mogu pripisati.

*

Individuelnost ne smije podleći varci dogmatičnog monizma, što no Kolektiv identificira s totalitarnošću, kao što Kolektiv ne smije podleći toj istoj diaboličnoj tendenciji, koja intelektualizam identificira s autoritativstvom.

I na jednoj i na drugoj strani jasniji razbor diferensira Plagiat od Originala — koncedira dualističku mogućnost slobodnog izbora.

I kolektivni iluzionizam jest stvaralački, ako se združuje s izvornom individuelnošću.

Ideološki plagiat Ideje udružen s totalitarnim plagiatom Totaliteta vodi do ekskluzivnosti autoritativstva.

Došavši na vlast to »dvojstvo« identičnih krajnosti jedne te iste suprotnosti Biti odbacuje u svakom svome obliku prevarljive i pretvarljive iluzionistički-idealističke teorije u ropotarnicu kao utopiju: falsificira svoj vlastiti Original: egocentričnost: krvoločnost: zvjerski instinkti izbijaju na javu.

*

U koliko se još nakon pobjede demagoški vođenih pokretâ podržava »idealizam«, to je zato, da oni, kojima novi poredak nije u interesu, slijepo vjeruju: slušaju one, kojima jest u interesu ono zbog čega njih hvale, koji ga osiguravaju.

Čim idealistički cant nije više uspješno sredstvo za držanje pozicijâ ekskluzivno orientiranih »vođâ«, opet se ponavlja stara igra bune i nasilja:

Tko ne pristaje uz njih, tko ne vjeruje njima, tko njih podvrgava kritici, proglašen je buntovnikom, izdajnikom — Razbojnikom!

Taj se koloplet Reakcije pretvara u sistem javnog morala.

Njemu služi sva žurnalna literatura.

*

Nakon tragičnih peripetijâ, opasnosti potpune zarobljenosti, zavedeni se narodi osvješćuju: počinju slijediti one, koji shvaćaju i prihvaćaju opće-životni Zakon.

Otresavši se diabolične varke vraćaju se Životu.

Onda tek — ako svoje najbolje pojedince slijedi — Kolektiv sam poprima u borbi za obstanak obrise hamletskoga lika: postaje Narod.

Kada su ugroženi u svome vitalnom interesu od onoga što zastupa »princip« prava »jačega«, postaju narodi kao Kolektiv skloni principu individuelnosti, principu, koji jamči ljudsko i narodno pravo.

Baš od diabolike prisiljeni, uz prijetnju propasti, poći putem koji nju upropaštava.

*

I onda, kad se ta oplodnja zbiva: kad čitav Narod kao Kolektiv ruši claudijevski krute okove Duha*) — sam Duh priznaje, da je sloboda, osvojena od njih kao mogućnost za Sve, nebeski dar: —

---

*) Narod, koji takvih momenata u svojoj historiji uopće nema, — nije Narod: on kao masa postaje hranom »prava jačega«: asimilira se drugim narodima.

I zato nije ispravna: upravo fatalno je netačna: ubitačno otrovana mnogo citirana izreka Antuna Radića: savršeno je profesorski-profesionalno shvaćen u njoj Život: —

— »*Ljudi ne budite ludi! Vi prošlosti nemate, jer prošlost i povijest imaju samo kraljevi i velikaši, vaši gospodari. Prah vaših djedova znao bi vam pripovijedati samo o mukama, ropstvu i sužanjstvu, a o nikakvoj slavi. Vi u prošlosti ništa nemate, vaša je samo budućnost, ako u vas bude pameti*...« —

Činjenice govore obratno.

Činjenice viču u sav glas, da bez Prošlosti nema Budućnosti.

Ta Narod i nije ništa drugo nego —

»Vrijeme« povezano s Izvanvremenim:
sa Duhom immanentnim materiji:
s onim od čega se živi!

— So half der Himmel uns, den Kühnen,
aus einer schnöden Sklaverei;
nun aber sind wir froh und frei.
— nun wollen wir es auch verdienen. —

Goethe. »Was wir bringen«.

To priznanje Pjesnikovo mogli bismo zapisati europskoj, a naročito našoj, hrvatskoj, intelektualnoj eliti u spomenar:

Naknadno zaslužiti treba taj nebeski dar: tu svima jednako zajedničku Mogućnost —

opravdati participaciju na Sve-Mogućnosti što je uvijek iznova daje fluidnost Ženstva individuaciji kao materinje Krilo, što no u Životu i Smrti štiti Ljudskost od raspadanja: iščezavanja u Ništa:

zaslužiti i opravdati lično odvajanje od općeg vjernim čuvanjem tekovinâ kolektivne borbe: živom vezom s Općim:

dodavanjem Distinkta Instinktu.

*

Borcima, koji su oslobodili Europu od Kuko-krstaškog razapinjanja Duha po diabolično mehaniziranom sputavanju: po interesu profiterâ na prometejski ljudskoj oslobodilačkoj Misli — perverznog korisnika i začetnika okivanja njezina po sopstvenom dogmatičnom ulaženju u nju: podvaljivanju sebe njoj —

junačkim borcima Pjesnik pruža za Vječnost sakovano ogledalo: —

— Bedem, zid nam nuždan nije,
svak tek sebe svijestan bud'!
Tvrdi grad, iz kog se bije,
gvozdena je muža grud.
Slobodnu li hoćeš grüdu,
bij se oborùžan lako!
Amazóne neka budu
žene, junak dijete svako! —

Faust, II.

*

Štaviše, Goethe, u svome oduševljenju oslobođenoga za Slobodu, previše koncedira:

— Doch schäm ich mich der Ruhestunden;
mit euch zu leiden war Gewinn:
denn für den Schmerz, den ihr empfunden,
seid ihr auch grösser als ich bin. —

Des Epimenides Erwachen.

Previše, jer je oboje — sjemenka i tlo iz kojeg niče stostruki plod — jednako vrijedno: Kolektiv, koji nosi mogućnost lične slobode, i Individuelnost, koja tu mogućnost sobom realizira: nalazi joj trajni izraz i cilj.

Dapače, individuelnost i onda, kada je Kolektiv u svojoj plemenitoj borbi poražen, još uvijek nalazi svoj, sasvim individualni, jedino sa Životom povezani, izraz i izlaz.

Prenosi Kolektivu Prošlost u Budućnost: —

Spasava od definitivnog poraza.

: P a n, očišćen od plagiata na vlastitoj Biti, nije više Priroda kao s u p r o t n o s t Duhu, već je i d e n t i č a n s Njime: Duh u n u t a r Prirode:

Sve u j e d n o je Jedno:
Otac — Sin: s v e - j e d n o:
Bog Pan je D u h Ž i v o t a!

*

Suprotnosti dualističnog prožimanja ljudskoga života nisu u Duhu i Prirodi, već u o d p a d n i š t v u i od Duha i od Prirode.

Suprotnosti ne postoje u O r i g i n a l u jednoga i drugoga pola, već one nastaju iz P l a g i a t a jednoga i drugoga pola.

U originalnom dvojstvu jest stvaralački sklad u p o t p u n j a v a n j a, što no međusobno izaziva ž i v o t n i e l a n, dok plagiatorski falsifikat imade za cilj sustavno i plansko r a z a r a n j e prirodno vitalnog sklada: p o r e m e t n j u Ravnovjesja.

U oslobađanju od varke jest humanistički uspon vedre punoće: živa ustalasalost sviju probuđenih energijâ:

R e n e s a n s a.

*

Tome, ljudski zdravom, rješenju smeta romantična iluzija nezrelosti: naivnost idealističke romantike, toga iz Indije posuđenog egzotično ljepolikog djeteta fantazije bez Očinstva realnosti:

Borba protiv te iluzije jest i n d i v i d u a l n a hrabrost.

— Sva se d u š e v n a borba — u koliko je iskrena — u glavnom kreće oko toga, da opće revolucioniranje duhova ne ispadne kao kulturni minus svakog pojedinog individua, dakle kao općeniti kulturni minus... da ta široka revolucioniranost ne bude, bilo duševnom sljepoćom, bilo perfidijom paklenskih tipova, prikraćena za sve plodove svojih naporâ: za kulturni uspon; da ti široki narodni slojevi ne postanu proširenijom podlogom ciničkoj Sili. —)*

Ako se ide putevima borbe protiv plagiatorskog profiterstva: k cilju dobrobiti Cjeline u poštivanju Autorstva Duha, rađa se u tom prožimanju kolektivnog s individualnim ,neprestanim svladavanjem zajedničke im suprotnosti vlastite negativnosti, rješenje historijskih gibanja· v l a d a v i n a N a j b o l j i h u i n t e r e s u S v i j u.

Otkriva se —

L i k K r a l j a, k o j i b i j a š e i j e s t p i t a n j e t i h r a t o v a.

*

Paradoks je genialnosti u n j e z i n o m iluzionizmu, kojim ona štiti p s i h i č k i interes, zastirući sve efemerno, absurdno, p r i v i d n o općenito, u n i s k o m s m i s l u zajedničko: sve ono p r o s t o, što bi otelo, kada bi ona to h t j e l a da vidi, i njoj samoj s m i s a o Djela.

Iluzija genialnosti jest p o e t s k a.

Ona je iluzionistička iz samoobrane, odalečujući od sebe niskost, n i j e iluzionistička u borbi: niti se nada u ono što je slabo, niti očajava zbog t u đ e slabosti, vršeći d u ž n o s t: svladavajući v l a s t i t u slabost.

Ona, poznavajući i prihvatajući Zakon, ostaje u biti o s a m l j e n a.

---

*) Preneseno iz Symposiona II.

Inicijativa jest uvijek u njezinim rukama, premda prividno nije nikada u njezinim rukama: sve ovisi o njoj.

Zato ona i osjeća odgovornost za svaki čin, svaku misao, svaku riječ.

U tome je prividnom solipsizmu, u tome prividnom bježanju od realnosti — hrabrost genialnosti.

U tome njezin vječni Paradoks:

pomoću Iluzije protiv iluzijâ.

Pa makar se vratila sama, izgubivši na dugom i mučnom lutanju Rata i Revolucije sve drugove, ona vjeruje da će, povrativši se u Dom, naći ondje one, kojima je baš ona potrebna: kojima sam goli obstanak nalaže da se bore uz nju, jer o njoj ovisi njihova pobjeda.

Njezina je pobjednička snaga u čuvanju samobitne povezanosti sa Cjelinom: jedinstvene ukorjenjenosti u Biti.

U obrtanju historije jedina stalna: —

jedina može da napne luk Odluke.

•

Ante Starčević po tome je velik.

Velik, unatoč kontradiktornosti, jer njegove kontradikcije nisu u činima uopće dolazile do izražaja, a i ne bi ni u kojem slučaju došle do izražaja.

Što su one, zbog iluzionizma, u riječima i mislima ipak bile tu, to — taj sitni dio zla, taj vremeniti odraz bitnosti — je dobro došlo sljedbenicima.

Povezavši interes s jednostranom »istinom« oni moraju prikazivati činjeničku istinitost kao cijelu istinu.

Odatle opća historijska potreba dogme.

Tako politika kao i religija postaje dogmatska: propovijeda ekskluzivni moral.

»Etika« opravdavanja lažnosti vlastitoga položaja upiranjem o pogrješke protivnikâ, i »estetika« kao ukrasni zastor psihičke ispražnjelosti vlastitih običajâ, tu imadu svoj korijen.

Taj društveni moral bi se doista prema pučkoj etimologiji mogao nazvati kao »ono što se mora«, za razliku od stvaralačke etike, koja jest ono što se hoće.

I taj svoj perversitet podmiću sljedbenički vjernici Anti Starčeviću, a u isti mu čas osporavaju misaonu snagu.

To je doista za svakoga, koji to sam ne čini, teško shvatljivo.

Može se shvatiti lična mržnja, može se razumjeti, i opravdati, krvna osveta: ali s vlastitim krvavim računima sudbinski povezati čitav Narod, i u tu se svrhu htjeti poslužiti najjačim autoritetom toga Naroda — kao da je on to htio — to je perversitet koji ne može da naiđe na razumijevanje, a kamo li na opravdavanje onih, koji nemaju razloga da zbog tuđih računa ulaze u svoju tragediju.

*

Sve što se posljednjih godinâ u Hrvatskoj sa službene strane govorilo i pisalo, sve je to izgrađeno na predpostavci identičnosti hrvatske narodne duše s ustaškim pokretom, identičnosti Starčevićeva Duha s »duhom« nacionalsocialističke doktrine, što znači graditi neboder na pi-

jesku, što doista razdire strpljivost nebesâ svojom sclavoservski-tendencioznom: pješčanom logikom: tim uzaludnim, sasvim ispraznim: klapom sapetim: budalasto-naopakim nastojanjem, da se čisti Duh ujarmi u kola nečistih ciljevâ — toga doista perseverantnog »carstva Belzebubova«.

Tipičan je predstavnik te totalitarne zabludjelosti intelekta dr. Julije Makanec, iz čijeg su govora »Komunistički značaj partizanstva« uzete gornje, među navodnike stavljene riječi:

— *Hrvatska je duša našla svoj nacionalni izraz u nauci Ante Starčevića...*

Kako je duhovni svijet Starčevićev.... u načelima Ustaškog Pokreta (!)... izražaj hrvatske narodne duše, to bi njegovo uništenje značilo uništenje samog duhovnog jezgra hrvatskog naroda, značilo bi uništenje hrvatske narodne duše. značilo bi ni više ni manje nego smrt Hrvatstva kao moralnog i političkog čimbenika. —

Na tome su grobarskom poslu ti Lemuri i lemuridi bili dobrano djelatni, ali, ma da su mu iskopali grob po svojoj mjeri, nisu ga — uza svu svoju izdajničku darovitost i dovitljivost — mogli u njemu zadržati

— ti sclavoservi!

*

Za Makanca Starčević je »*ideolog i doktrinarac*«, za nj je on pokretač »*masovnog pokreta*«, »*propovjednik*«: »*čovjek aprioran i dogmatičan*«.

Sasvim korespondentno za Makanca je politika Velike Britanije »*politika puzanja na trbuhu*«: »*Ona* (Britanija!) *je opetovano dokazala, da za nju ne postoje nikakve častne obaveze, da nema nikakvog osjećaja odgovornosti prema Europi, da nema ni volje ni snage, da preuzme na sebe ulogu njene zaštitnice.*« (!)

Upirući se o tu *osnovnu činjenicu*« (koja je iz temelja lažna!) Makanec »*bez straha da ćemo doći u sukob s istinom*« tvrdi, da Njemačka brani antikne temelje europske Kulture, da Njemačka brani Kršćanstvo i nacionalne vrednote od »*boljševičkog bestializma*«, koji da »*može hladno, promišljeno, planski vršiti masovne pokolje i ubijanja, a da njegovi moralno otupjeli predstavnici pri tome ne osjete ni najmanju grižnju savjesti*«.

Makanec kao da i ne sluti, kako je tačno time opisan njemački bestializam, iz čije »*duhovne tuposti*« slijedi »*fanatični nagon za gaženjem osobnosti, za uništavanjem svega onog posebnog i neuzporedivog, što leži u ljudskoj ličnosti*«, »nagon za *ukrđivanjem čovjeka*«, »nagon za *brisanjem individualnosti*«: »nastojanje za *stvaranjem čovjeka robota*«: »*najtiranskiji sustav vladanja, koji se ikada pojavio u povijesti*«, koji »*hoće da vlada svakom mišlju i svakim osjećajem svojih podanika*«, da iz njih stvori »*svoje bezvoljne marionete*«, da im »*uciepi u mozak svoju otrovnu i barbarsku materialističku nauku*«.

Neman, koja »*u stvaralačkoj snazi europskog duha s pravom gleda jedinog za sebe opasnog protivnika na svietu*«, upinje sve sile, da perverzijom zakrinka svoje pravo lice, pa joj i kod nas u tome pomažu »*oni žalosni Hrvati, koji su na sebe primili odvratnu ulogu, da svojim pristajanjem moralno opravdaju tiraniju tuđinske vlasti u Hrvatskoj*«: »*Nije čudo, da su pravi narodni borci iz dna duše mrzili i prezirali ove odvratne izrode*«.

Takva: nečuveno neprirodna izvrnutost naopakosti bezuvjetno vodi do krvoprolića: »*jer ima laži, koje se mogu samo krvlju razkrinkati*«.

(»Hrvatski vidici«. Nacionalno-politički eseji. Zgb., 1944.)

Slažemo se potpuno:

— *Kulture ne može biti bez snažnih stvaralačkih ličnosti, i svaki sustav, koji se osniva na zatiranju ljudske ličnosti, mora prije ili kasnije svršiti u potpunom barbarstvu.* —

(»Škola i ličnost«.)

Na kraju se ipak mora priznati, da je »*sinteza demokratskih i monarhičkih ustanova*« onaj sistem, koji može »*u isti mah očuvati i slobodu i stegu, rođenu iz političke spoznaje*«.

(»*Razvoj državne misli od Platona do Hegela*«. Zagreb, 1943.)

Tačna slika engleske demokratije — a, nadajmo se, i ruske, tek s tom razlikom, što riječ »monarhičkih« ima da zamijeni bolja riječ: »aristokratskih«, to jest najboljih. — »...*gdje je zakon gospodar vladarima, a ovi njegovi službenici, tu vidim, kako će procvasti blagostanje i sreća, što je bogovi podjeljuju državama*« — rekao je već Platon:

»*Nuždno je nadljudsko bdienje!*« (Op. c.).

Bdijenje neposredno Životu odgovorne Inteligencije.

Slika oprečna tiraniji ,koja je spremna »*u interesu svoje svevlasti pomoću svojeg plaćenog i oboružanog roblja zatirati svoj vlastiti narod*«. (Op. c.)

Reći ćemo Juliju Makancu:

Što se uzvišene misli citiraju u obranu i na korist loše stvari, što se perverzijom izvrće istina u laž: to je»*povreda logosa*«: diabolična povreda »*etičkog dualizma*«, koja »*znači uvijek put iz kozmosa u kaos i propast*«. (Op. c.).

Tu je povredu on sam platio glavom.

*

Oni nijesu svijesni toga da, iako politika jest perverzna, političar ne smije biti perverzan, a kamo li za svoje perverzije, za diabolična preobrtanja i glavinjanja upotrebljavati ličnost kova Ante Starčevića.

To hrvatska narodna duša, pred kojom se oni »*duboko klanjaju*«,*) ne može podnositi, a kada bi ona to mogla podnijeti, onda doista ne bi više bila ni *velika,*) ni lijepa,*) ni besmrtna!*)*

*

Nakon svega što se dogodilo, još uvijek ta potmula podvala Plagiata! To »absolutno« pomanjkanje iskrenosti, što njih oslobađa svake odgovornosti pred njima samima i pred narodom i onda, kad je već sasvim očito da narodne interese žrtvuju ličnim ambicijama.

Bit će da je podsvijesni strah diktator te vrste »slobode«.

Očito iz njega izvire kompleks spletkarenja te izdajničke darovitosti, te bijedne zavodničke duhovitosti: sladostrasno golicanje svirepog bluda.

Oni sa svoga ministarskoga, u doslovnom: latinskom značenju riječi ministarskoga položaja, kao pobožni ministranti nacionalsocializma, zbore tako, kao da taj njihov Idol nije kamuflirano bezboštvo, kao da nacionalsocializam nije prosta imitacija semitskog duha, konkurentno uperena protiv Semitâ.

Ti sclavoservski plagiatori su »riječju za — činom proti« Duha Ante Starčevića, očito računajući s time, da im nitko ne može odgovoriti u ime Onoga, kojega a priori — kao kakvu stvarnost! — svojataju za sebe protiv Njega!

Kao da im On sam ne odgovara, i to još k tome u »Izboru«, koji je od njih »odobren« i »izdan«, čime je — dosta neoprezno — stranka samu sebe izdala, ili bar odala:

*

— U nijednoj zemlji nikakovi hodkari ne mogu ništa učiniti, ako im vlada, govorila što hoće, svojimi čini ne preporučuje radnju. Ne samo katolicizam, nego svaka vjera, svaka crkva, svatko razuman jest i mora biti proti prevratu; pa itako, tim svim u prkos, bijaše i sva je prilika da će još biti krvavih prevrata, jer gdje ne ide pravnim, tu ide nepravnim putem.

Ako je buna: braniti svoja prava, osim slavosrbâ sav je svijet jedan veliki buntovnik. Mi spadamo u te buntovnike, i želimo u njih ostati.

Nikakva vlada ne može puku odoljeti; puk je uvijek za dobru stvar, samo što je često ne pozna, a kada ju kroz vlastito razpravljanje i izkustvo upozna, ona ga obuzme svega, i tada mora svaka vlada ili popustiti ili propasti.

U obće slavosrbstvo je blejati da istina nije na mjestu, ili da nije u vrieme ili da škodi.

Tako govore oni, koji znadu da su krivi, i da o zlu rade. Kroz takvo mučanje došao je naš narod u današnje stanje. A ja sudim, ako je narod pametan i za se zauzet, da mu mnogo koriste oni koji mu odkrivaju i pokažuju njegove neprijatelje i zlotvore, ljude koji ga bacaju u nesreću i u njoj ga drže, dok ga ne mogu rinuti u drugu.

Ali pitanje je: kojim pravom može vlada svojevoljno progoniti ljude, koji o njoj i o njezinih javnih činih

---

*) Makanec: »Komunistički značaj partizanstva«.

govore ili pišu drugačije nego drugi, a trpit i podupirati one, koji takojer neistina govore ili pišu hvaleć preko mjere nju i njezine čine?

Neistine ima ovdje i ondje.

Mi držimo takovo proganjanje za najjasniji znak da se vlada ćuti slabom i kratka života, kad gleda za čas sakriti ono što se sutra sakriti ne može, i da se smatra krivom kada se boji javna suda. —

*

Tako govori originalni Duh Ante Starčevića:

— *O despociji bilo otvorenoj ili okrinkanoj, nije vriedno govoriti, u njoj bô je vladar sve, narod nije ništa. Da li u njemačkom saboru sjede današnji njegovi članovi, ili drugi makar kakovi, ili na njihovih mjestih leži onoliko gnjilih krumpira, u stvari je sve isto: što i kako car hoće, to i tako mora biti. U takovih državah samo se traži živo oruđe, koje će najpodpunije izvršivati volju gospodara.*

Zna se da je car Vilelm već i poradi svoje bolesti protestantički mistik. Nedavno, kad mu novaci garde prisegu položiše, on im kaza, da je izvanjski položaj mirovan; ali da se domaći neprijatelj ne može nadvladati van na polju kršćanstva.

Nitko, reče car, ne može biti dobar vojnik, ako nije dobar kršćanin. Dakle vi, reče car novakom, koji položiste prisegu meni kao zemaljskom gospodaru, imate čuvati nada sve vašu vjernost naprama nebeskom Spasitelju.

Ako igdje, tu stoji ona Horacijeva: »Miscet quadrata rotundis«, i možda nijedan cviet slavosrbske inteligencije ne bi u tom govornika nadkrilio. Car je zaboravio, da je obrekao »sagnječiti sve svoje protivnike«, osobito domaće.

Neka bude.

Ali čemu vjeru uplićati u ljudske petljanije! I car Vilelm mogao bi znati, da bijaše i da ima dobrih vojnika, koji ne bijahu i nisu kršćani. Pak, ako ćeš na rieči, svi smo kršćani; paziš li na ćućenje i na čine, možda ni jedan nas nije kršćanin.

Ovo valja osobito u protestantizmu, kojemu je car Vilelm vrstom najvišega načelnika; tu svatko razumi kršćanstvo kako sam hoće. Upravo kod samih, budi rečeno, kršćana razvio se socializam; ali ne kao da bi to zlo ležalo u kršćanstvu, nego jer nam je kršćanstvo samo na jeziku. —

*

Očito je, kako bi Stari sudio o današnjim prilikama:

— *A sudimo da pokazasmo, da su tužbe naroda temeljite, i da je obsjena ustavnosti, osobito u šakah sebičnjakâ, mnogo gora i od iskrena despotizma.*

Po narod ne ima zla od onoga, kad on vjeruje, da ima zakone na koje i sam upliva, a on stoji samo pod okrinkanom samovoljom.

To je stanje tim pogibeljnije, što ga svimi načini brani nekolicina najgorih ljudi, koji živu samo od zloporabâ, iz nesreće i na nesreću svih državljana, pa, ranije ili kasnije na nesreću takojer vladarâ.

Mi volimo iskrenu, manje škodljivu absolutizmu nego ubitačnoj obsjeni ustavnosti.

Nami bô je svaka iskrenost milija od ikoje obsjene, i ne znam za veću nesreću po narod od one, po kojoj on golu obmanu prima za istinu, pa u najtežem i najpogibeljnijem sužanjstvu misli, da je slobodan ili bar da ima sredstvo za steći slobodu. —

*

Sve te dvosjeklo oštre izreke stranka slavodobitno tiska u svome »Izboru«, jamačno vjerujući da ih je samim tim, što ih tiska, upravila samo na jednu stranu — kao da ih oni mogu na toj strani zaustaviti.

I kada to izvrtanje i prevrtanje, kada to kabotenstvo dvoličnosti predugo traje, kad narod na sebi opet jednom doživi lažnost jednostranog pogleda na njegov vlastiti život, — onda počima postajati opasno ono što Starčević naziva »hodkarenjem«: —

*

— Sloboda ubija hodkarenje, ubija sve potajne petljanije tako, da se u slobodnoj zemlji nitko ne usuđuje po kutih, po tmini raditi. Jer gdje svakomu prosto stoji očito govoriti i raditi za svoju stvar, tu su potajno govorenje, skrovna radnja, više nego sumnjive.

Dakle, gdje se govori o hodkarenju, o domaćoj pogibelji, tu se izpovieda na sav glas, da ne ima slobode.

Hodkarenje je svemogućno u tmini, t. j. u sužanjstvu.

Tajnu radnju niti možeš poznati ni ocieniti. Ako je trpiš, ona te prezire, ako ju progoniš, ona se ojačuje.

U deset hodkara, ako uhvatiš i ukloniš njih devet, onaj je deseti jači negoli bijaše njih svih deset. A u sužanjstvu posljednjega hodkara ne možeš zatrti. Iz smrti bo, ili iz neprilikâ jednoga radja se njih novih desetak.

Ako narod, ili diel naroda, tišti potreba, koju držat ili ukloniti ne stoji do naroda, hodkarenje se odmah radja i napreduje.

: što ne učini danas, učini sutra. —

*

Ante Starčević sasvim otvoreno govori, i stoga je infamija non plus ultra, ako se njegove jasne i nedvoumno bistre, čestite misli pokušava mutiti jednostrano zainteresiranim tumačenjem: trovati fanatičnom nesnošljivošću:

— Mi smatramo najsvetijom dužnošću obćinstvo po mogućnosti ubavješćivati vjerno o javnih stvarih, bez obzira da li nami ovo ili ono godi.

Tko pozna samo jednu stranu stvari i kod toga ostaje ne mareć za druge strane, taj je iznenađivan i

varan; a tko nastoji poznati što je moguće više različnih, možda protivnih strana, taj gleda da se za svaki slučaj pripravi.

Ne dati narodu, da pozna zlo, koje ga ubija, znamenuje narod svom silom u zlu držati.

Nu svaki narod, koji se ne može oteti tlačenju, itako ima moć da ne brani svoje tlačitelje, da ne učvršćuje svoje tlačenje.

Daklem i kod nas je vrieme, da se kod nas sloboda rieči isto tako, kao sloboda tiska, što je meni, kako kazah, svejedno, u podpunoj mjeri bez granica uvede, jer bez različnih mnienja nema prispodobljenja ni napredka.

Dok ljudi ne znadu, dotle ne imadu snage i dotle ne može biti pomoći, i hoće ne će, mora se trpiti stanje bilo kako mu drago; a znanje, to je onaj put koji vodi slobodi i svakom napredku.

S onim koji proti slobodi rieči i tiska govori, bojao bi se ja pod jednim krovom spavati nezaključanih vrata, kada bi imao uza se pet forinti. —

*

Jasnije se više ne može izraziti što se traži, pa ipak nije niti to bilo dostatna obrana Duha Ante Starčevića pred njegovim historijsko-»anti«-materialističko-dialektičkim sljedbenicima!

Dakle:

Iz Noći u Noć:

iz lijeve: »sretne« Noći u desnu — još sretniju, jer mračniju!

Ti mračnjaci Duha, ti slijepi miševi Kulture, još uvijek kao da ne vide, da su baš oni falsifikatorskim Plagiatom uvelike opravdali lijevu Noć historije: urokljivu, zlokobnu, zloslutnu plodnost Chaosa učinili doista sretnom nakon pobjede Duha, nakon triumfa Humaniteta, koji je prožimajući suprotnosti po njoj mogao da pobijedi hiljadugodišnje ambicije Novoga Srednjeg Vijeka, što ga je spremao Europi nacionalsocializam sa svojom ispraznom homunculističkom doktrinom obožavanja Organizacije.

Elementarnu protutežu svoje desne krajnosti oni su smatrali izrazom Biti, što no se njome poslužila za obuzdavanje lijeve, kojoj je morala priznati historijski izvornu opravdanost u zatajivanju vlastitih predstavnikâ: u dekadenci intelektualnosti.

Tendenca profiterstva na životnoj kazni zbog zatajivanja Muškosti: tendenca definitivnog zarobljivanja Ženstvenosti zbog shvatljivih, u vremenitom grijehu opravdanih zabludâ, ta tendenca ukočavanja ljudskosti otimanjem živih sviju mogućnosti — ta diabolički proračunata desna Noć doživjela je svoj slom upravo na činjenici, što je ona nastupila kao »*neumoljiva, satanska, sverazorna*«*) sila plagiata semitskog razularivanja: đavolska rabota »*na ostvarivanju carstva Belzebubova.***)

*

---

*) Makanec: »Komunistički značaj partizanstva«.

**) Baal Sebub: bog muhâ: pervertirani Bog kao zaštitnik parasitizma: Duh upotrijebljen za protuduhovne ciljeve.